

Školitelský posudek

Tereza Uvázlová: Proměny krajiny a obyvatelstva v českém pohraničí po roce 1945 se zaměřením na Hrubý Jeseník. Diplomová práce, strojopis. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin, Praha 2020, 119 s.

Diplomová práce Terezy Uvázlové je sondou do procesu demografických změn, které nastaly v důsledku druhé světové války v oblasti Hrubého Jeseníku. Jde o příspěvek k moderním regionálním dějinám severní Moravy. Práce je rozdělena na úvod, šest kapitol a závěr. Kapitoly jsou dále děleny na dílčí podkapitoly.

V úvodu se autorka stručně zabývá vymezením práce a hodnocením literatury, která o moderních dějinách regionu byla doposud napsána, jakož i hodnocení obecnějších prací o nuceném vystěhování německého obyvatelstva a osídlování pohraničí.

První kapitola se nejprve zabývá historickými reáliemi zkoumaného regionu. Území bylo už od středověku osídleno v naprosté většině německým obyvatelstvem. Češi zde prakticky nežili, přicházejí ve větší míře teprve po vzniku Československé republiky v roce 1918. Velká část z nich, především státní a veřejní úředníci, odešla po Mnichovu, kdy byl celý region připojen k Německu. Kromě toho v regionu žila i židovská komunita, která ale nepřežila druhou světovou válku. Koncem války přišlo na území mnoho Němců utíkajících z východních oblastí říše před postupující sovětskou armádou, tzv. národní hosté.

Druhá kapitola se speciálně zabývá vysídlením německého obyvatelstva po druhé světové válce. Tereza Uvázlová nejprve rozebírá právní rámec vysídlení. Sem patří otázka právního (lépe řečeno: bezprávního) postavení německého obyvatelstva po druhé světové válce, dekrety o konfiskaci zemědělského majetku a dekret o konfiskaci jiného majetku, otázka státního občanství osob německé národnosti, postavení té části německého obyvatelstva, které bylo dovoleno v Československu zůstat. Potom autorka analyzuje činnost správních orgánů, které se na vysídlení na území regionu podílely a vlastní průběh vysídlení.

Třetí kapitola se týká osídlování regionu. Autorka rozebírá příslušné právní normy, analyzuje činnost osídlovacího úřadu a fondu národní obnovy. Popisuje potom průběh vlastního osídlování. Území mělo být osídleno Čechy a Slováky z vnitrozemí a repatrianty ze zahraničí, především z Balkánu. Od počátku bylo jasné, že oproti předválečnému stavu se

počet obyvatel značně sníží a řada osad úplně zanikne. Osídlování mělo svou politickou rovinu. Tereza Uvázlová konstatuje, že osídlování se snažily politicky využít všechny politické strany Národní fronty, avšak nejúspěšnější byli v tomto ohledu komunisté. Autorka se snaží objasnit, proč tomu tak bylo: „KSČ byla první stranou, která se osídlováním zabývala cíleně a vědomě. Nahrávala jim jak domácí politická situace, tak rychlost, se kterou využili potenciálu osídlování ve vlastní prospěch, což se ostatním stranám v takové míře nepodařilo.“ (s. 31).

Čtvrtá kapitola se zabývá dalšími změnami, k nimž ve zkoumaném regionu došlo, návrhům na zřízení vojenského újezdu, který se nakonec realizoval v prostoru Libavá, problematikou státní hranice a její ochrany, obnově kulturního života v regionu, dopady prakticky totálního znárodnění i malých podniků a živností po roce 1948. Tereza Uvázlová si všímá i působení různých asociálních a kriminálních živlů, které viděly v Němci opuštěném majetku vhodnou příležitost k osobnímu obohacení.

Pátá kapitola se věnuje změnami v ekonomice regionu a sociálním změnám. Se skutečností, že vysídlení německého obyvatelstva bude znamenat trvalý úbytek obyvatelstva, se od počátku počítalo, avšak poválečná kolonizace přinesla i tak mnohem omezenější výsledky, než se předpokládalo. Prakticky žádné vyprázdňené obce se nikdy nepodařilo plně a hlavně trvale dosídlit. Důvod byl zřejmý: půdní a klimatické podmínky v hornatém terénu byly pro zemědělské kolonisty z vnitrozemí málo přitažlivé, drobní rolníci zde neuměli hospodařit a řada z nich po kratší době z regionu opět odešla. Proto bylo v padesátých letech prováděno tzv. dosídlování, které ale rovněž nepřineslo očekávané výsledky. Na dalším úbytku obyvatel se podepsala i nucená kolektivizace zemědělství a rozsáhlé budování státních statků. V důsledku kolektivizace o svůj majetek přišli často právě kolonisté, kteří sem hned po válce přišli v naději, že zde získají půdu. Tito lidé pak už neměli důvod v regionu zůstat.

Šestá kapitola je mikrosondou do demografického, ekonomického a sociálního vývoje obce Dolní Moravice, na jejímž vývoji se autorka snaží demonstrovat některé obecné rysy vývoje celého regionu.

V „závěru“ Tereza Uvázlová shrnuje svoje dílčí poznatky. Konstatuje, že osídlování dokázala politicky využít především KSČ. Pokud jde o výsledky osídlování, konstatuje toto: „Osídlovací snahy pohraničí nepřinesly žádaný efekt. Došlo k likvidaci mnoha podniků a lidských obydlí. Dodnes můžeme na některých lukách, ale i na zalesněných plochách nalézt zbytky obvodového zdiva. Pozůstatky domů byly použity v základech a podezdívkách

rekreačních chat a chalup, které vyrostly na místech dřívějších staveb. Všechny ztráty však nejsou okem rozpoznatelné. Zanikly například i po staletí tvořené tradice a mezilidské vazby.“ (s. 99). S obojím konstatování je možné plně souhlasit.

Práce je napsána na základě studia původního archívního materiálu, dobové literatury a tisku a obsahuje mapové přílohy. Určitým nedostatkem je rozdělení látky do jednotlivých podkapitol, kde někdy dochází ke křížení a opakování, čímž dochází k zneřehlednění výkladu. Celkovou hodnotu práce však tento nedostatek podle mého názoru zásadně nesnižuje.

Práci **doporučuji** k obhajobě a navrhuji hodnocení stupněm „velmi dobře“.

V Praze, 18. května 2020

prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc.

školitel